

УДК 314.743+331.556.4

О. І. Демиденко

аспірант

кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

ДонНУ імені Василя Стуса,

вул. Грушевського, 2,

м. Вінниця, 21050, Україна

Тел.: +380509127566

E-mail: d.a.music.official.channel@gmail.com

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2018.2\(31\).144318](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2018.2(31).144318)

НАПРЯМКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

В статті вивчається географічний вимір інтелектуальної міграції громадян України. На прикладах освітньої та наукової міграції визначаються найбільш популярні серед українських науковців та студентів країни, де учасники міграційних процесів прагнуть продовжувати професійну діяльність або отримувати освіту. Окремо досліджуються фактори, які формують привабливість конкретних держав в якості кінцевого пункту міграційного переміщення. Розглядаються актуальні тенденції та динаміка в змінах міграційних пріоритетів відповідних груп українського населення. Підкреслюється популярність серед інтелектуальних мігрантів західного вектора міграційного руху.

Ключові слова: інтелектуальна міграція, наукова еліта, освітня міграція, напрямки міграції, Україна.

Постановка проблеми. В умовах активізації процесів інтелектуальної міграції важливим завданням для України стає збереження державного інтелектуального потенціалу. Його виконання вимагає комплексного та досконалого розуміння сутності міграційної мотивації, яка спричиняє еміграцію висококваліфікованих фахівців. В цьому контексті на особливу увагу заслуговує проблематика географічного виміру міграції українців. Визначення основних напрямків міграції наочно демонструє прагнення та очікування мігрантів, їхні потреби, незадоволення яких на Батьківщині призводить до реалізації міграційних амбіцій. Відтак розуміння того, куди виїжджає українська інтелектуальна еліта, дозволить органам державної влади визначити орієнтир для реалізації реформ, спрямованих на формування сприятливого для науковців та фахівців внутрішнього середовища на українській території.

Аналіз останніх досліджень. Географія процесів інтелектуальної міграції українських громадян відображається в низці робіт загального характеру. Цю тему підіймали в своїх статтях Т. І. Алексеева та К. В. Горбаньова [1], З. П. Бараник та І. О. Романенко [2], О. А. Малиновська [3; 4], Л. І. Опельд [5]. Я. В. Верхогляд досліджував економічні наслідки міграції населення України, розглядаючи в тому числі основні географічні напрямки реалізації цих процесів [6]. В. Гордузенко торкався цього пи-

тання в контексті вивчення процесів зовнішньої міграції в якості фактора динаміки етнонаціональної структури населення [7]. Географічний вимір міграційного руху української інтелектуальної еліти через призму причин та наслідків цих процесів розглядається в роботах Я. Петрової [8], С. Полковниченко та В. Курочки [9]. Н. А. Горожанкіна вивчала практичну сторону реалізації процесів інтелектуальної міграції українських громадян на прикладі Дніпропетровського регіону — відтак в її статті в тому числі висвітлювалась проблема географічного спрямування цього руху [10]. Першоджерелами, які характеризують означену проблему на загальнонаціональному рівні, є дані соціологічних та статистичних досліджень [11; 12]. Втім тематика географічного аспекту міграції українських інтелектуальних ресурсів за кордон досі не була об'єктом спеціального наукового дослідження. Таким чином, вона стає не вирішеною частиною загальної проблеми комплексного дослідження вітчизняних міграційних процесів, розробка якої має бути покладена в основу вироблення спеціальної стратегії міграційної політики України. Це визначає практичну актуальність даної роботи, покликаної вдосконалити розуміння сутності явища інтелектуальної міграції в українських реаліях.

Метою статті є характеристика процесів інтелектуальної міграції громадян України з точки зору географічних напрямків їхньої реалізації. В цьому контексті на основі статистичних даних визначаються найпопулярніші держави призначення для наших співгромадян, що реалізують свої міграційні устремління; вивчаються причини та характерні риси, які роблять ці країни такими привабливими для мігрантів. Окремо розглядаються такі категорії учасників міграційних процесів, як наукова еліта та студентство, оскільки їхній міграційний рух має свої специфічні риси, що впливають на визначення його кінцевої точки, тривалості перебування за кордоном та потенціалу до повернення на Батьківщину.

Характеризуючи географічні напрямки міграційних переміщень українців, відзначимо, що протягом тривалого часу основним реципієнтом українських інтелектуальних мігрантів вважалися держави-сусіди, в першу чергу — Російська Федерація та Польща [2, с. 225]. Така оцінка ситуації відповідає загальному розподілу потоку трудових мігрантів з України в інші держави. Втім детальне вивчення специфіки міграції наукових та висококваліфікованих кадрів демонструє іншу картину. Дослідження 2012–2013 років, реалізоване в рамках проекту Інституту відкритого суспільства, показало, що основним місцем призначення українських інтелектуальних мігрантів були США (30 % в 2012 р., 33 % в 2013 р.), Росія (27 % та 24 %) та Німеччина (16 % та 18 %). Також в списку відзначилися Ізраїль (9 % та 7 %), Канада (10 % та 8 %), Польща (5 % та 6 %) та Чехія (3 % та 4 %) [12]. Це підтверджують й дані статистики щодо інтелектуальної міграції на початковому етапі відновлення української державності. Наприклад, протягом 1991–1995 років українські доктори наук в основному виїжджали до Російської Федерації (115 осіб) та США (105 осіб). Значно меншою за масштабами була міграція науковців до Ізраїлю (34 особи), Німеччини (10 осіб) та Польщі (9 осіб) [9, с. 17].

Розглядаючи міграцію науковців — докторів та кандидатів наук, — Я. Петрова відзначає, що вона розділяється практично порівну між країнами ближнього й далекого зарубіжжя. До половини мігрантів-науковців виїхали в країни СНД і Балтії, решта — в Ізраїль, США, Німеччину, Канаду, Францію. Найбільше число докторів наук — 42,2 % — станом на 2007 рік виїхали в Російську Федерацію. Подібні пропорції зберігаються в міграційних потоках переважно молодих науковців. Серед країн Центральної Європи вибір зазвичай робиться на користь Угорщини, Польщі, Чехії [8, с. 128]. При цьому представники гуманітарних спеціальностей в першу чергу орієнтуються на країни Західної Європи, а технічних — на еміграцію до США [8, с. 130]. Статистичні дані за 1996–2012 роки, зібрані центром CEDOS, дозволяють детальніше вивчити масштаби міграції українських науковців до конкретних країн. За цей період до США виїхали 183 доктори та 354 кандидати наук; до Російської Федерації — 212 докторів та 298 кандидатів наук; до Ізраїлю — 94 доктори та 275 кандидатів наук; до Німеччини — 53 доктори та 213 кандидатів наук; до Канади — 14 докторів та 103 кандидати наук; до Польщі — 37 докторів та 30 кандидатів наук [11, с. 11]. В деяких випадках вони змогли зайняти належне місце в структурі місцевої науково-освітньої діяльності. Наприклад, в Німеччині з 2005 до 2011 року кількість українських професорів, наукового та художнього персоналу зросла на 81,7 % — з 431 до 783 осіб [11, с. 13].

Таким чином, географічний вимір міграції українських науковців не повністю співпадає з показниками загальних процесів трудової міграції. Російський напрямок й тут посідає належне місце. На нашу думку, цьому сприяє неподолана досі радянська спадщина, яка сформувала поглиблені зв'язки між науковими колами двох держав; преференції, які представники окремих наукових спеціальностей можуть отримати в Російській Федерації; відсутність культурного бар'єру, який все ще може бути проблемою для старшого покоління науковців; цивілізаційний вибір певних наших співгромадян. Втім конкуренцію цьому напрямку міграції становлять в першу чергу високорозвинені держави західного світу. Країни-сусіди України з Центральної та Східної Європи є другорядним місцем призначення українських інтелектуальних мігрантів. Останні орієнтуються на певні стандарти життя, шукають за кордоном кращі можливості для реалізації свого потенціалу в науковому середовищі — тому не дивно, що вони в першу чергу орієнтуються саме на США та Німеччину, а не Польщу або Чехію.

Процеси міграційних переміщень на територію країн-сусідів мають свою специфіку. Говорячи про міграцію української інтелектуальної еліти в цьому напрямку, Л. Оппельд звертає увагу на швидкі темпи зростання кількості «маятникових» висококваліфікованих емігрантів. Він наголошує, що сьогодні багато українських вчених живуть і за кордоном, і на Батьківщині, постійно мігруючи між двома країнами. Ця тенденція особливо характерна для регіонів Західної України. Наприклад, у Львові та інших західноукраїнських містах багато вчених і викладачів ЗВО працюють як в Україні, так і в Польщі, Угорщині, Словаччині тощо [5]. Про подібне яви-

ще пише й президент Української астрономічної асоціації, член Президії НАН України Я. С. Яцьків. Він наводить досвід колег, які формально залишаються в штаті українських наукових установ, втім де факто перебувають за кордоном. Співробітникам Академії дозволено виїжджати в інші держави на 2 місяці, чим вони і користуються. Дослідники офіційно залишають територію України на цей проміжок часу (який можуть продовжити, беручи відпустку), потім повертаються на кілька днів на Батьківщину і знову їдуть за кордон на ті ж самі два місяці [11, с. 14]. Таким чином, офіційна статистика вважає їх працівниками українського наукового сектора — втім на практиці їхній внесок в його діяльність обмежується.

Окрім науковців важливу складову інтелектуального потенціалу держави становлять студенти. Враховуючи доволі вузькі можливості достойного працевлаштування молоді в Україні та вкрай низькі заробітні плати початківців, еміграційні настрої серед молодих українців доволі поширені — за даними соціологічних служб, від 56 % представників цієї категорії респондентів готові емігрувати за кордон [3, с. 15]. Міграційні пріоритети студентської молоді — майбутніх випускників ЗВО, які становлять потенційну кадрову базу вітчизняної науки та високотехнологічного виробництва, дозволяє оцінити анкетування, організоване в Дніпропетровську в 2013 році. Популярністю в якості місця призначення міграції серед студентів користувалися Російська Федерація (25 %), США (14 %) та Німеччина (10 %) [10, с. 44]. Проведене в 2015–2016 роках експертне опитування представників університетів міста Чернігова демонструє зміни в географічних вподобаннях українських студентів, перспективних мігрантів після подій Революції Гідності та початку російської агресії. Згідно з отриманими даними, найбільш привабливою для мігрантів країною є Німеччина — їй віддали перевагу 44 % від загальної кількості студентів, які підтвердили свої міграційні наміри. Також популярністю користуються США (24 %), Франція (14 %) та Великобританія (14 %). Серед інших країн респонденти називали Польщу, Данію, Китай та Сінгапур [9, с. 20].

Наведені вище дані демонструють міграційні пріоритети українських студентів, які прагнуть взяти участь в процесах безповоротної міграції. Втім існує й інший вимір міграційного руху студентства — тимчасовий, реалізований в рамках навчання за кордоном. Освітня міграція української молоді відзначається своєю специфікою. При цьому за останні десять років ситуація в цьому секторі суттєво змінювалась. Так, в 2009 році беззаперечним лідером серед країн навчання українських студентів була Німеччина (8,5 тис. осіб). На другому місці перебувала Російська Федерація (4,2 тис. осіб), на третьому (з певним відставанням) — Польща (2,8 тис. осіб). Також популярністю в українців користувалися Чехія, США та Франція — в кожній з цих держав навчалися понад тисяча наших співвітчизників. Станом на 2013 рік лідируючі позиції зайняли Польща та Німеччина. В цих державах навчалися по 9–9,5 тис. молодих українців. В Росії продовжували навчання близько 4,5 тис. осіб [1, с. 19]. В Чехії, Італії та Канаді їхня кількість була значно меншою та становила від 1,5 до 1,7 тис. осіб [6]. Статистика за 2013–2014 навчальний рік по-

казує певні зміни в цьому секторі, викликані в першу чергу активізацією навчальної міграції до Польщі. В цей період в польських ЗВО здобувала освіту найбільша кількість українських студентів (15 тисяч осіб). Значні студентські спільноти українців також існували в Німеччині (9 тис. осіб) та Росії (6 тис. осіб). Менша кількість українських студентів навчалась в Канаді та Чехії (по 2 тис. осіб), Італії (1,9 тис. осіб), США (1,5 тис. осіб), Іспанії (1,4 тис. осіб), Франції (1,3 тис. осіб), Великобританії (1 тис. осіб) [4, с. 15]. В Австралії, Австрії та Угорщині в цей період навчалось від 0,8 до 1,1 тис. українців [1, с. 19].

Аналіз динаміки змін кількості українських студентів за кордоном в наступні роки дозволяє підтвердити наші висновки про наявність більш привабливих для української молоді країн. Одні держави поступово втрачають прихильність українських абітурієнтів. За даними дослідження центру CEDOS, до них в першу чергу належать США, Молдова та Швеція. Інші країни (Німеччина, Росія, Франція, Угорщина та Болгарія) з перемінним успіхом тримають число громадян України серед своїх студентів приблизно на однаковому рівні. Проте в більшості із названих вище держав спостерігається зростання кількості українців, які навчаються на їхній території в університетах. Серед них зазвичай згадуються Польща, Чехія, Італія, Іспанія, Канада, Австрія, Великобританія, Австралія, Швейцарія тощо [11, с. 14].

На рубежі 2000–2010 рр. саме Польща перетворилася на основного реципієнта молодих українців. За період 2009–2013 рр. їхня кількість в польських внз збільшилась приблизно в п'ять разів — з 2,8 до 14,9 тис. осіб. Після подій Революції Гідності ця тенденція продовжувалась. У 2016 році кількість українських студентів, які навчалися в польських університетах, становила вже понад 30 тис. осіб, тобто збільшилась за два роки вдвічі. Темпи приросту цієї категорії мігрантів становили до 50 % на рік. Достатньо високими вони були у випадку Канади, доходячи до показників у 22–27 %. У порівнянні з 2013 роком кількість українських студентів в цій державі також збільшилась вдвічі. Втім в даному випадку абсолютні цифри значно менші і складають лише близько 3 тис. студентів станом на 2015–2016 навчальний рік. Простежується тенденція поступового збільшення кількості української освітньої міграції до Італії та Чехії. Якщо в 2013–2014 роках темпи її зростання стабілізувались на рівні близько 10 %, то через два роки зросли до показника в понад 20 %. Стабільною та незмінною (9–9,5 тис. осіб) залишається кількість українських студентів в Німеччині [6].

Достатньо розповсюдженим став виїзд українців за кордон для отримання докторського ступеня. В якості прикладу можна розглянути статистику україно-американських відносин в цьому секторі. Всього за період 1997–2011 рр. в США здобули відповідний науковий ступінь 733 українських громадянина, при цьому пік припав на 2007 (74 особи), 2009 (81 особа) та 2010 (72 особи) роки [11, с. 12].

Розвинуті держави світу в свою чергу роблять все можливе, щоб забезпечити приток висококваліфікованих кадрів та підсилити свій потенціал

до інтенсивного розвитку за рахунок зовнішньої міграції. Міграційна політика багатьох розвинутих країн світу ґрунтується на принципі «заохочування чужого інтелекту». Наприклад, політика США на державному рівні спрямована на залучення іноземного інтелектуального капіталу. В рамках такого підходу американські університети запрошують іноземних талановитих студентів на навчання, надають освітні послуги, пропонують гранти, стипендії з подальшим працевлаштуванням та перспективою натуралізації в США. Відповідно до міжнародних досліджень, майже 60 % усіх, хто закінчив аспірантуру/докторантуру і зараз працює в США, проживають там за візою [11, с. 11]. Багато країн Європи також впроваджують державну політику щодо залучення інтелектуальних мігрантів. Серед головних чинників, за рахунок яких вони приваблюють українських висококваліфікованих спеціалістів, вітчизняні дослідники виділяють створення сприятливого середовища для акумуляції наукових знань та започаткування міжнародних програм з інформаційного обміну для підвищення кваліфікації вченого [2, с. 225]. Одним з основних чинників, який зазвичай приваблює іноземних студентів, є відсутність плати за навчання у державних ВНЗ або ж її порівняно низький рівень. До країн, які пропонують іноземцям саме такі умови, належать Німеччина, Чехія та частково Франція [11, с. 15].

В той же час, окрім приваблюючих факторів, покликаних витягнути з країн, що розвиваються, інтелектуальні ресурси та поставити їх на службу розвинутих держав, існують й протилежні тенденції. Деякі американські та західноєвропейські університети, які надають освітні послуги іноземним студентам, висувають певні вимоги, спрямовані на те, щоб після завершення навчання студенти повертались на певний часовий період на Батьківщину [5]. Таким чином вони намагаються забезпечити нормалізацію темпів модернізації країн, що розвиваються. В умовах глобалізованого світу такий підхід не є виключно проявом месіанського лібералізму — взаємозалежність держав світу вимагає від лідерів міжнародної спільноти слідувати за гармонійним розвитком всіх її частин. В іншому випадку негативний ефект від кризових явищ може завдати болючого удару всім акторам.

Висновки. Дослідження географічного виміру участі українських громадян в процесах інтелектуальної міграції демонструє специфіку цього явища у порівнянні із загальними напрямками зовнішньої міграції українців. В цьому секторі спостерігається формування кількох стабільних міграційних потоків за межі нашої держави. У випадку наукової еліти мова в першу чергу йде про виїзд до розвинутих країн Заходу, де вітчизняні науковці прагнуть здобути кращі умови для розбудови своєї кар'єри та реалізації професійної діяльності. Це додає певного позитивного контексту до цього в першу чергу загрозливого явища — таким чином українські науковці краще інтегруються до світового співтовариства та демонструють прагнення до західних цінностей. Російська Федерація також протягом всього періоду незалежності України залишалась важливим реципієнтом українських інтелектуальних мігрантів. Натомість країни-сусіди нашої держави з регіону Центральної та Східної Європи користуються значно меншою популярністю

серед українських науковців. В сфері освітньої міграції склалась інша ситуація. Міграційна привабливість в цьому випадку формується спрощеними умовами або перевагами для здобуття освіти, якими можуть скористатися українські студенти. Беззаперечним лідером тут залишається Польща, в якій за останні роки в кілька разів збільшився приток української студентської молоді. В цілому наявні дані засвідчують більшу орієнтацію українських інтелектуальних мігрантів на західний міграційний напрямок — особливо після подій Революції Гідності та початку російської агресії. Вони їдуть в держави, які користуються репутацією лідерів світу, де можна повноцінно реалізувати свій потенціал та амбіції, підвищити свою професійну кваліфікацію та забезпечити належні умови проживання. Відтак запобігти подальшому поширенню міграційного явища можна лише за рахунок модернізації внутрішньої української сфери освіти та науки у відповідності до тих стандартів, які пропонують зазначені країни. В той же час слід використовувати наявний міграційний потік для покращення іміджу України в якості місця проживання освічених та здібних людей, підкреслюючи таким чином ще раз цивілізаційний вибір нашої держави.

Список використаної літератури

1. Алексеева Т. І., Горбаньова К. В. Інтелектуальна еміграція з України. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 18–21.
2. Бараник З. П., Романенко І. О. Інтелектуальна міграція населення України: статистичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 6, ч. 5. С. 223–227.
3. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: виклики та шляхи реагування / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/bezviz-beaa1.pdf> (дата звернення 7.07.2018).
4. Міграція в Україні: факти і цифри / Представництво МОМ в Україні; упорядник О. Малиновська. Київ, 2016. 32 с.
5. Опшлєд Л. І. Сучасні тенденції міжнародної інтелектуальної міграції в умовах євроінтеграції. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. С. 12–33.
6. Вергогляд Я. В. Економічні наслідки міграції населення України / Науковий блог Національного університету «Острозька академія». URL: <https://naub.oa.edu.ua/2018/%D0%B5%D0%B5/> (дата звернення 7.07.2018).
7. Гордузенко В. Зовнішня міграція як фактор динаміки етнонаціональної структури. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 171–178.
8. Петрова Я. Інтелектуальна міграція в Україні: мотивація та наслідки для суспільства. *Міграція і толерантність в Україні*: зб. ст. / за ред. Ярослава Пилинського. К.: Стило, 2007. С. 127–132.
9. Полковниченко С., Курочка В. «Відплив умів» з України як загроза національній безпеці. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 4 (8). С. 16–22.
10. Горожанкина Н. А. Международная интеллектуальная эмиграция из Днепропетровского региона (геосоциологический компонент). *Псковский регионологический журнал*. 2013. № 16. С. 43–48.
11. Світяшук І., Стадний Є. Академічна міграція / Центр дослідження суспільства CEDOS. URL: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631 (дата звернення 7.07.2018).
12. Соціологічне опитування сімей міжнародних трудових мігрантів у межах проекту Open Society Institute. Higher Education Support Program. Project Wealth, Poverty and Life Satisfaction in Transition Societies, 2013.

References

1. Aleksyeyeva, T. I., Gorban'ova, K. V. Intelktual'na emigraciya z Ukrainy'. *Pry'chornomors'ki ekonomichni studiyi. Black Sea Economic Studies*, 11 (2016):18–21.
2. Barany'k, Z. P., Romanenko, I. O. Intelktual'na migraciya naselennya Ukrainy': staty'stychny'j aspect *Naukovy'j visny'k Xersons'kogo derzhavnogo universy'tetu. Seriya Ekonomichni nauky*. 6(5) (2014): 223–227.
3. Maly'novs'ka, O. A. Zovnishnya migraciya gromadyan Ukrainy' v umovax pogly'blyennya yevrointegracijny'x procesiv: vy'kly'ky' ta shlyaxy' reaguvannya *Nacional'ny'j instytut strategichny'x doslidzhen' — National Institute for Strategic Studies*. 2017. <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/bezviz-6eaa1.pdf>
4. Maly'novs'ka, O. A. (Eds.) *Migraciya v Ukraini: fakty i cy'fry*. Kyiv: IOM, 2016.
5. Oppel'd, L. I. Suchasni tendenciyi mizhnarodnoyi intelktual'noyi migraciji v umovax yevrointegraciji. *Efektyn'vna ekonomika. — Effective Economy*, 3 (2003): 12–33.
6. Verxoglyad, Ya.V. Ekonomichni naslidky' migraciji naselennya Ukrainy'. *Naukovy'j blog Nacional'nogo universy'tetu «Ostroz'ka Akademiya»*. 2018. <https://naub.oa.edu.ua/2018/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BEB5/>
7. Gorduzenko, V. Zovnishnya migraciya yak faktor dy'namiky' etnonacional'noyi struktury'. *Polity'chny'j menedzhment. — Political Management*, 4(2006): 171–178.
8. Petrova, Ya. Intelktual'na migraciya v Ukraini: moty'vaciya ta naslidky' dlya suspil'stva. Ya. Py'ly'ns'kiy (Eds.). In *Migraciya i tolerantnist' v Ukraini — Migration and tolerance in Ukraine*, 2007: 127–132.
9. Polkovny'chenko, S., Kurochka, V. «Vidply'v umiv» z Ukrainy' yak zagroza nacional'nij bezpeci. *Problemy' i perspektivy' ekonomiky' ta upravlinnya — Problems and perspectives of economy and management*, 4 (8) (2016): 16–22.
10. Gorozhankina, N. A. Mezhdunarodnaya intellektual'naya eh migratsiya iz dnepropetrovskogo regiona (geosotsiologicheskij komponent). *Pskovskij regionologicheskij zhurnal — Pskov Regional Journal*. 2013: 43–48
11. Svityashhuk, I., Stadny'j, Ye. Akademichna migraciya. *Centr doslidzhennya suspil'stva CEDOS — CEDOS Centre for Society Studies*. https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631 [in Ukrainian].
12. Cociologichne opy'tuvannya simej mizhnarodny'x trudovy'x migrantiv u mezhax proektu Open Society Institute — Higher Education Support Program. — Project Wealth, Poverty and Life Satisfaction in Transition Societies. 2013.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2018

А. И. Демиденко

кафедра международных отношений и внешней политики
ДонНУ имени Васыля Стуса,
ул. Грушевского, 2, г. Винница, 21050, Украина

НАПРАВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ ГРАЖДАН УКРАИНЫ

Резюме

В статье рассмотрено политико-географическое измерение процессов интеллектуальной миграции граждан Украины. На примерах образовательной и научной миграции определяются популярные среди украинских ученых и студентов страны, в которых они хотят продолжать профессиональную деятельность или получать образование. Определяются факторы, которые формируют привлекательность государств в качестве конечного пункта миграционного перемещения. Исследуются тенденции и динамика в изменениях миграционных приоритетов соответствующих групп украинского населения. Подчеркивается, что процессы интеллектуальной миграции по своей направленности отличаются от общих миграционных процессов, характерных для Украины. Среди интеллектуальной элиты нашего государства меньшей популярностью пользуются центрально- и восточноевропейские страны-соседи, чем в среде трудовых мигрантов. Научная элита государства ориентируется на эмиграцию в страны, где она может в полном объеме реализовать свой потенциал. Следовательно, приоритетными реципиентами таких высокообразованных украинских мигрантов становятся развитые страны западного мира — в первую очередь США и Германия. Масштабное движение ученых-мигрантов наблюдается в Российскую Федерацию, хотя после событий Революции Достоинства и начала российской агрессии это направление пользуется меньшей популярностью. Украинские студенты ориентируются на предпочтения и возможности, которые предоставляют им другие государства в рамках их образовательной и демографической политики. Упрощенная система поступления в зарубежные вузы и доступность обучения с финансовой точки зрения определяют приоритеты этого потока мигрантов, который в последние годы значительно расширился. Безоговорочным лидером в данном случае выступает Польша, которая предлагает выгодные условия для украинских абитуриентов. В работе доказана популярность западного вектора интеллектуальных миграций. Это имеет определенный положительный результат, поскольку демонстрирует цивилизационный выбор украинского общества и привлекает государство к западному миру.

Ключевые слова: интеллектуальная миграция, научная элита, образовательная миграция, направление миграции, Украина.

O. I. Demidenko

International Relations and Foreign Policy Department,
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Hrushevskoho str., 2, Vinnytsia, 21050, Ukraine

**DIRECTIONS OF INTELLECTUAL MIGRATION OF UKRAINIAN
CITIZENS**

Summary

The article examines the geographical dimension of the processes of intellectual migration of Ukrainian citizens. On the examples of educational and scientific migration the most popular states among Ukrainian scholars and students, where they seek to pursue their professional activities or receive education, are identified. Special factors that shape the attractiveness of certain states as the place of final destination of migration movement are determined. Current trends and dynamics in the changes of the migration priorities among the mentioned groups of the Ukrainian citizens are studied. It is emphasized that in the context of geographical direction the processes of intellectual migration differ from the general migration phenomenon. Among the Ukraine's intellectual elite the Central and Eastern European neighbor-states are less popular than among migrant workers. The scientific elite of the state is oriented towards emigration to countries where it can fully implement its potential. Therefore, some developed states of the Western world — such as the USA and Germany — become the priority recipients of highly educated Ukrainian migrants. Another powerful movement of scientific migration was directed to Russian Federation — however, after the events of the Revolution of Dignity and the beginning of Russian aggression, it become less popular. On the other hand, Ukrainian students are guided by the preferences and opportunities provided by other states in the field of educational processes. A simplified system for joining foreign universities and the financial availability of education determine the priorities of this group of migrants, which has considerably expanded in recent years. The undisputed leader in this case is Poland, which offers extremely favorable conditions for Ukrainian entrants. In general, the demonstrated popularity of the western vector among intellectual migrants has a certain positive result, as it strengthens the civilizational choice of Ukrainian society and strong ties the state to the Western world.

Key words: intellectual migration, scientific elite, educational migration, direction of migration, Ukraine.